Demokrasi Nedir?

DEMOKRASİ

Halkın, ülkeyi yönetecek kişileri doğrudan ya da düzenli aralıklarla **özgürce seçtiği temsilciler** aracılığıyla belirlediği; toplumsal ve ekonomik durumu ne olursa olsun bütün vatandaşların **eşit** sayıldığı yönetim biçimidir. Farklı düşünce ve inançlara saygıyı gerektirir; insanlar düşüncelerini söylemekte ve inançlarını yaşamakta özgürdür.

SİYASİ PARTİ

Benzer siyasi görüşe sahip kişilerin bir araya gelerek kurdukları örgüttür. Partiler halkın oyuna dayanarak iktidara gelmeye çalışır, halkın duygu ve düşüncelerini meclise taşır. Bu yüzden **çok partili sistem** demokrasinin vazgeçilmez ögesidir.

BUNU UNUTMA

Cumhuriyet ile demokrasi birbirini tamamlar: **Demokrasisiz cumhuriyet düşünülemez.** Atatürk'e göre demokrasinin en belirgin hükûmet şekli cumhuriyettir.

Demokrasinin temel unsurları

Unsur	Anlamı ve demokrasi için önemi
Ulusal (millî) egemenlik	Yönetme yetkisinin ve siyasi gücün doğrudan **millete** ait olmasıdır. Egemenlik bir kişiye ya da zümreye değil, milletin kendisine aittir.
Eşitlik ve adalet	Toplumsal ya da ekonomik durumu ne olursa olsun her vatandaşın eşit haklara sahip olması, kanun önünde ayrım yapılmamasıdır.
İfade özgürlüğü	Bireylerin düşüncelerini ve inançlarını baskı altında kalmadan özgürce dile getirebilmesidir.
Çok partili siyasal hayat	Mecliste tek bir görüşün değil, toplumdaki farklı fikirlerin temsil edilmesidir. Muhalefet, iktidarı **denetler**.

DİKKAT!

Tek bir partinin bulunması demokrasi için **yeterli değildir**. Özgür bir seçim ortamı ve birden fazla partinin yarıştığı seçimler demokrasinin vazgeçilmezidir.

Devletin üç temel gücü

- **Yasama:** Kanun yapma, değiştirme ve kaldırma yetkisi. Bugün TBMM kullanır.
- **Yürütme:** Kanunları uygulama ve devleti yönetme işi. Bugün Cumhurbaşkanı ve bakanlar yürütür.
- **Yargı:** Bağımsız ve tarafsız mahkemeler yoluyla hukukun uygulanması.

Güçler birliği

Yasama, yürütme ve yargının **tek bir makamda** toplanmasıdır. I. TBMM, savaş şartlarında hızlı karar alabilmek için bu ilkeyi benimsedi ve üç yetkiyi birden üstlendi. Bu durum Millî Mücadele'nin kazanılmasında etkili oldu.

Güçler ayrılığı

Üç yetkinin birbirinden bağımsız **ayrı organlarca** kullanılmasıdır. Demokrasinin ve hukuk devletinin temel ilkesidir; bugün Türkiye'de yasamayı TBMM, yürütmeyi Cumhurbaşkanı, yargıyı bağımsız mahkemeler kullanır.

Atatürk'e göre demokrasi: "Demokrasi ilkesi, egemenliğin millete ait olduğunu, başka yerde olmayacağını gerektirir. … Demokrasinin tam ve en belirgin hükûmet şekli cumhuriyettir." Ayrıca ülkenin çağdaş uygarlık düzeyine çıkması, halkın refahının artması ve vatandaşların eşit hak ve ödevlerle **birlik içinde** yaşaması için güçlü bir demokrasiye ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

Millî Egemenliğe Giden Yol

Mustafa Kemal, Samsun'a çıktığı günden itibaren ulusal bağımsızlığı önceleyen ve **millî egemenliği** esas alan bir yönetim kurmak için çalıştı. Amasya Genelgesi'nde, Erzurum ve Sivas kongrelerinde **milletin geleceğini yine milletin belirleyeceği** vurgulandı.

Tarih	Demokratikleşme yolunda atılan adım
23 Nisan 1920	**TBMM açıldı.** Millî egemenliğe dayanan yeni Türk devletinin temeli atıldı.
20 Ocak 1921	İlk anayasa **Teşkilat-ı Esasiye Kanunu** kabul edildi. İlk maddesi: "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." Savaş şartları gereği **meclis hükûmeti sistemi** getirildi.
1 Kasım 1922	**Saltanat kaldırıldı;** millî egemenlik anlayışı pekişti.
29 Ekim 1923	**Cumhuriyet ilan edildi;** rejim sorunu çözüldü.
3 Mart 1924	**Halifelik kaldırıldı;** egemenlik üzerinde başka bir gücün etkisi kalmadı.
1923-1930	**Çok partili hayata geçiş denemeleri** yapıldı: CHF (1923), TCF (1924), SCF (1930).
1930-1934	Kadınlara belediye (1930), muhtarlık (1933) ve milletvekili (1934) seçimlerinde **seçme ve seçilme hakkı** verildi.

Mecliste tartışan milletvekilleri (temsilî)

I. Mecliste neden parti yoktu?

Mecliste farklı düşüncede milletvekilleri vardı ama hiçbir siyasi parti yoktu. Çünkü dönemin şartları olağanüstüydü ve milletvekillerinin **tek ortak amacı** ulusal bağımsızlığı sağlamak ve Misakımillî'yi gerçekleştirmekti. Mecliste yalnızca fikir grupları bulunuyordu: Mustafa Kemal'in liderliğindeki **Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu (Birinci Grup)** ve muhalif **İkinci Grup**. Mustafa Kemal çok partili sisteme geçişi sonraki döneme bıraktı.

Meclis neden yenilendi?

Millî Mücadele kazanıldı ama Lozan görüşmeleri sürerken barış sonrası iç siyaset konusunda tartışmalar başladı; Mustafa Kemal'e ve grubuna karşı bir **muhalefet** oluştu. Lozan görüşmeleri kesintiye uğrayınca Meclis iç ve dış siyasette **tıkanma noktasına** geldi. Mustafa Kemal'in isteğiyle **1 Nisan 1923'te** seçimlerin yenilenmesine karar verildi. Mustafa Kemal seçimlerden önce, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına, gerçekleştirmeyi düşündüğü yenilikleri içeren bir seçim programı açıkladı. Seçimlerde yalnızca bu programı kabul eden adaylar gösterildi.

II. TBMM (11 Ağustos 1923)

Pek çok inkılap bu dönemde yapıldığı için **"İnkılap Meclisi"** denir. Cumhuriyetle **kabine sistemine** geçildi. **1924 Anayasası** "kuvvetler birliği, görevler ayrılığı" esasını getirdi: yasama ve yürütme TBMM'deydi, yürütmeyi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu kullandı; yargı bağımsız mahkemelere bırakıldı.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

I. TBMM'de **güçler birliği** savaş için gerekliydi. Barışta **kabine sistemine** geçilmesi demokratikleşmenin göstergesidir.

İlk Siyasi Parti: Halk Fırkası

Cumhuriyet Halk Fırkası (9 Eylül 1923)

II. TBMM'de bazı inkılaplar konusunda milletvekilleri arasında görüş ayrılıkları vardı. Mustafa Kemal, düşündüğü inkılapları planlı biçimde gerçekleştirmek için kendisini destekleyecek bir **dayanağa** ihtiyaç duydu. 1922'de basına verdiği demeçte "Halk Fırkası" adıyla bir parti kuracağını açıkladı. Mecliste yer alan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu, **9 Eylül 1923'te Halk Fırkasına** dönüştürüldü.

ÖNEMLİ

Türk tarihinde ilk siyasi partiler **II. Meşrutiyet Dönemi'nde** kuruldu. Halk Fırkası ise **yeni Türk devletinin** ilk siyasi partisidir.

Konu	Cumhuriyet Halk Fırkası
Kurucusu	Kurucusu ve genel başkanı **Mustafa Kemal**. Kurucuları arasında İsmet (İnönü), Celal (Bayar), Recep (Peker), Saffet (Arıkan) vardı.
Adının değişimi	**Halk Fırkası** (1923) → cumhuriyetin ilanından sonra **10 Kasım 1924'te** "Cumhuriyet" eklendi: **Cumhuriyet Halk Fırkası** → **1935'te Cumhuriyet Halk Partisi**.
Programı	Millî hâkimiyetin halk tarafından ve halk için kullanılmasına önderlik etmek, Türkiye'yi **modern bir devlet** hâline getirmek. Mustafa Kemal partiyi **halkın partisi** yapmaya çalıştı.
Ekonomi	**Devletçilik** ilkesini benimsedi.
1931 Kurultayı	**Atatürk ilkeleri** partinin temel ilkeleri kabul edildi. Parti amblemi **Altı Ok** bu ilkeleri temsil eder.
Önemi	Atatürk Dönemi'ndeki **bütün inkılaplar** bu parti programına göre ve bu parti kanalıyla yapıldı. Kurulduğu yıldan **1950'ye kadar** iktidarda kaldı. Atatürk'ün ölümünden sonra başına İsmet İnönü geçti.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Mustafa Kemal hem **parti kurdu** hem de **başka partilerin kurulmasına öncülük etti**. Bu, demokrasiye verdiği önemin kanıtıdır.

Altı Ok

Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık. Bu altı ilke 1931'de partinin, 1937'de ise anayasaya girerek **devletin** temel nitelikleri oldu.

Tek parti neden yetmedi?

1923 seçimlerinden sonra Mecliste **yalnızca CHF** vardı. Muhalefet partisi olmadan yapılan icraatlar demokrasinin gereklerini karşılamıyordu; hükûmeti **denetleyecek** bir güç yoktu. Mustafa Kemal Nutuk'ta, ulus işlerinin Mecliste serbestçe tartışılmasının ve partilerin görüşlerini ortaya koymasının gençliğinden beri **"âşık ve taraftar"** olduğu bir sistem olduğunu söyledi. Ona göre millî egemenliğe dayanan, özellikle cumhuriyetle yönetilen ülkelerde **siyasi partilerin varlığı doğaldır**.

Notlarım

İlk Muhalefet Partisi

Muhalefet nasıl doğdu?

- CHF'li bazı milletvekilleri **cumhuriyetin ilanı**, **halifeliğin kaldırılması** ve Osmanlı hanedanının yurt dışına çıkarılması gibi inkılaplarda fikir ayrılığına düştü; partinin **ekonomi politikalarına** da tepki gösterdi.
- **26 Ekim 1924:** Kâzım Karabekir Paşa, ordunun modernleşmesi için verdiği raporların dikkate alınmadığı gerekçesiyle I. Ordu Müfettişliğinden ayrıldı ve **milletvekilliğini seçti**. Ali Fuat Paşa da II. Ordu Müfettişliğinden ayrıldı. (Karabekir askerlikten 1927'de emekli oldu.)
- Parti içinde bunalım çıktı; İsmet Paşa kabinesi güvenoyuna gitti ve **güvenoyu aldı**. Kasım 1924'te CHF'den istifa eden milletvekili sayısı **32'ye** ulaştı.

BUNU UNUTMA

TCF'nin kurucuları, Millî Mücadele'de Mustafa Kemal'in yanında yer almış **asker ve sivil** şahsiyetlerdi.

Konu	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF)
Kuruluşu	**17 Kasım 1924.** Yeni Türk devletinin **ikinci partisi** ve **ilk muhalefet partisi**.
Kurucuları	**Kâzım Karabekir** (genel başkan), Ali Fuat (Cebesoy), Rauf (Orbay), Refet (Bele), Adnan (Adıvar).
Programı	Egemenlik millete aittir; cumhuriyeti yaşatmak ve geliştirmek temel amaçtır. Ekonomide devletçilik yerine **liberalizm** (serbest piyasa) ve **yabancı sermayenin desteklenmesi**. Eğitimde millîlik, din ve devlet işlerinin ayrılığı ve **"Parti, dinî düşünce ve inançlara saygılıdır."** ifadesi.
Mustafa Kemal'in tutumu	Hükûmetin denetlenmesi ve demokrasinin gerçekleşmesi çok partili sistemle mümkün olduğu için yeni partiyi **olumlu karşıladı**. Batılı ülkelerin parlamentolarını örnek göstererek şöyle dedi: "Bizim meclisimizde de iki parti olmalı, hükûmeti denetleme sistemi kurulmalı ve medenî ülkelerin parlamentolarına benzemeliyiz."

Neden kapatıldı?

Programındaki dinî inançlara saygı ifadesi, **cumhuriyet ve inkılap karşıtlarının** partinin etrafında toplanmasına yol açtı; parti kısa sürede saltanat ve halifelik yanlılarının merkezi hâline geldi. Hükûmet bu sırada İngiltere ile **Musul** sorunuyla uğraşıyordu. 1925 başında Doğu Anadolu'da **Şeyh Sait İsyanı** çıktı ve bazı parti üyelerinin isyanla ilişkili olduğu anlaşıldı. **4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu** çıkarıldı. Parti, bu kanunun verdiği yetkiyle **5 Haziran 1925'te** hükûmet kararıyla kapatıldı. Üyeleri İstiklal Mahkemelerinde yargılandı, büyük bölümü beraat etti.

DİKKAT!

Parti, Takrir-i Sükûn'un verdiği yetkiyle **hükûmet kararıyla** kapatıldı; **İstiklal Mahkemeleri** parti üyelerini yargıladı. Kapatılma nedeni **Şeyh Sait İsyanı'yla ilişkisidir.**

Sonuç

Çok partili hayata geçişin **ilk denemesi başarısız** oldu; ortamın henüz buna hazır olmadığı anlaşıldı. Mecliste 1930'a kadar yeniden **yalnızca CHF** kaldı. Mustafa Kemal partinin kapanmasını demokratik yaşam açısından olumlu bulmuyordu.

TCF kronolojisi: 26 Ekim 1924 Karabekir'in istifası → **17 Kasım 1924** TCF'nin kuruluşu → **Şubat 1925** Şeyh Sait İsyanı → **4 Mart 1925** Takrir-i Sükûn Kanunu → **5 Haziran 1925** TCF'nin kapatılması

İkinci Deneme: Serbest Fırka

Neden yeni bir parti?

- **1929 Dünya Ekonomik Bunalımı** Türkiye'yi de sarstı; hükûmet vergileri artırdı, halkta iktidara karşı **memnuniyetsizlik** doğdu.
- Times gazetesinde Türk ekonomisindeki endişe verici durumu anlatan bir makale çıktı. **11 Ağustos 1930'da** Paris Büyükelçisi Fethi Bey'in Gazi'ye yazdığı mektup yayımlandı; Fethi Bey sıkıntıları hükûmetin beş yıllık ekonomi politikasına bağladı.
- Mecliste iki görüş vardı: Sermaye yetersiz olduğu için girişimleri **devletin** yapmasını isteyenler ve **serbest piyasayı (liberalizm)** savunanlar. Mustafa Kemal bu iki görüşün **Mecliste tartışılmasını** yararlı buldu.
- Mustafa Kemal **halkın sorunlarını dinlemek için** yurt gezilerine çıktı; halkın hükûmetin icraatlarından şikâyetçi olduğunu ve ekonomik sıkıntılarını yakından gördü. Ekonomik kararların tartışılarak alınması ve halkın eleştirilerinin Meclise taşınması için **muhalefete** ihtiyaç vardı.

BUNU UNUTMA

Mustafa Kemal, **Yalova'da** görüştüğü yakın arkadaşı Fethi Bey'den parti kurmasını istedi; partinin **adını da kendisi** belirledi.

Serbest Fırka'nın İzmir gezisi (temsilî)

Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930)

İstanbul'da **Ali Fethi (Okyar)** başkanlığında kuruldu. Diğer kurucuları arasında Nuri Conker, Ağaoğlu Ahmet ve Mehmet Emin Yurdakul vardı. CHF'den bazı milletvekilleri istifa edip bu partiye katıldı. Mustafa Kemal memnuniyetini şöyle dile getirdi: "Çok partili rejim, gençliğimden beri âşık ve taraftar olduğum bir sistemdir. Bunu Cumhuriyetin esaslarından sayıyorum."

Konu	Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF)
Sırası	CHF ve TCF'den sonra kurulan parti; **ikinci muhalefet partisi** (ikinci muhalefet denemesi). Ondan kısa süre sonra Eylül 1930'da Adana'da kurulan küçük **Ahali Cumhuriyet Fırkası** da kısa sürede kapandı.
Programı	**Laik ve demokratik** cumhuriyet esaslarına bağlılık. Ekonomide CHF'nin devletçiliğini eleştirdi, **serbest piyasa (liberalizm)** ekonomisini savundu.
Kapanış süreci	İlk çalışması Batı Anadolu gezisiydi; **İzmir gezisinde** SCF'li ve CHF'li gruplar arasında gerginlik yaşandı. Teşkilatlanma sırasında **inkılap ve cumhuriyet karşıtları** partinin denetimini ele geçirmeye başladı. Bazı CHF'liler partinin Mustafa Kemal'e muhalefet ettiğini ileri sürdü; kapatılma söylentilerine karşı parti bir bildiri yayımladı. Parti içinde kontrolü kaybeden ve Mustafa Kemal ile karşı karşıya gelmek istemeyen Fethi Bey, **17 Kasım 1930'da** partiyi **kendisi kapattı**.

Sonuç

Çok partili hayata geçişin **ikinci denemesi de başarısız** oldu. Ülkede bunun için gereken şartların henüz oluşmadığı görüldü; Atatürk hayattayken başka deneme yapılmadı. Türkiye çok partili hayata **1946'da** geçecektir.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

İki denemenin başarısız olması, **toplumun çok partili hayata henüz hazır olmadığını** gösterir.

Üç Partiyi Karşılaştıralım

	CHF	TCF	SCF
Kuruluş	9 Eylül 1923	17 Kasım 1924	12 Ağustos 1930
Kurucusu	Mustafa Kemal	Kâzım Karabekir ve arkadaşları	Ali Fethi (Okyar)
Özelliği	İlk siyasi parti, iktidar partisi	İlk muhalefet partisi	İkinci muhalefet partisi
Ekonomi	Devletçilik	Liberalizm, yabancı sermaye	Liberalizm (serbest piyasa)
Kuruluş etkeni	İnkılapları parti kanalıyla yapmak	İnkılaplarda ve ekonomide fikir ayrılığı	1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, muhalefet ihtiyacı
Sonu	1950'ye kadar iktidar, 1935'te CHP adı	5 Haziran 1925, Şeyh Sait İsyanı'yla ilişkisi yüzünden hükûmetçe kapatıldı	17 Kasım 1930, kurucusu kapattı

Karıştırma!

Kurucusu tarafından kapatılan parti SCF'dir; TCF ise hükûmet kararıyla kapatıldı. **Liberalizmi** savunan iki parti TCF ve SCF'dir; **devletçiliği** savunan CHF'dir. **İlk parti** CHF, **ilk muhalefet partisi** TCF'dir.

Denemeler neden tutmadı?

Muhalefet partileri kısa sürede **cumhuriyet ve inkılap karşıtlarının** toplandığı bir merkeze dönüştü. Yeni kurulan cumhuriyet ve inkılaplar tehlikeye girdi; halk da çok partili hayata henüz hazır değildi.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Atatürk çok partili sistemi **hükûmeti denetlemek**, **farklı görüşleri Mecliste temsil etmek** ve **demokrasiyi tam yerleştirmek** için istedi. Cumhuriyete geçmek bu amaçlardan biri değildir; cumhuriyet zaten ilan edilmişti.

Bir benzetme

Bir maçta yalnızca tek takım sahaya çıksa kazanan hep belli olur ve kimse hatalarını göstermez. Rakip takım ve hakem olunca oyun adil ve gelişmeye açık olur. Mecliste **muhalefet** de iktidarın hatalarını gösteren, onu **denetleyen** rakip takım gibidir.

Mustafa Kemal yurt gezisinde halkı dinliyor, 1930 (temsilî)

Kavram kutusu

Fırka: Parti. **Terakkiperver:** İlerici, ilerlemeden yana. **Muhalefet:** İktidarın dışında kalan, onu denetleyen ve eleştiren parti ya da partiler. **Liberalizm:** Ekonomide devletin az karıştığı serbest piyasa anlayışı. **Devletçilik:** Halkın gücünün yetmediği alanlarda ekonomiye devletin yön vermesi. **Takrir-i Sükûn:** Huzuru sağlama. **Kurultay:** Bir partinin genel toplantısı.

Notlarım

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

☐ 1. Cumhuriyet Halk Fırkası, yeni Türk devletinin ilk siyasi partisidir.
☐ 2. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucusu Fethi Okyar'dır.
☐ 3. I. TBMM güçler birliği ilkesini benimsemiştir.
☐ 4. Serbest Cumhuriyet Fırkası ekonomide devletçiliği savunmuştur.
☐ 5. Serbest Cumhuriyet Fırkası kurucusu tarafından kapatılmıştır.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Güçler ayrılığı	☐	Pek çok inkılabın yapıldığı II. TBMM'nin adı
B) Takrir-i Sükûn	☐	TCF ve SCF'nin savunduğu serbest piyasa
C) Altı Ok	☐	Yasama, yürütme ve yargının ayrı organlarda olması
D) Liberalizm	☐	CHF'nin Atatürk ilkelerini gösteren amblemi
E) İnkılap Meclisi	☐	1925'te huzuru sağlamak için çıkarılan kanun

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **1946** **Fethi Okyar** **Kâzım Karabekir** **1929**

1. TCF'nin genel başkanı ..... Paşa'dır.
2. SCF'nin kurulmasında ..... Dünya Ekonomik Bunalımı etkili oldu.
3. Türkiye çok partili hayata ..... yılında geçti.
4. SCF'yi ..... Bey kurmuş ve kapatmıştır.

D. Bilgimi yazıyorum

1. Demokrasinin temel unsurlarından ikisini yazınız.

2. I. TBMM'de siyasi parti bulunmamasının nedeni nedir?

3. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasının iki nedenini yazınız.

4. Çok partili hayata geçiş denemelerinin başarısız olması neyi gösterir?

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!